

Prieskum stavu a činnosti technických knižníc a informačných stredísk v Slovenskej republike za rok 2009

PhDr. Ľubica Segešová

Centrum VTI SR, ktoré metodicky pôsobí pre potreby technických knižníc a informačných stredísk (ďalej len TK/IS), získalo a spracovalo štatistické údaje o nich za rok 2009 v súlade s plánom štátnych štatistických zisťovaní Slovenskej republiky vykonávaným Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky.

Z pôvodnej vybranej reprezentatívnej vzorky 336 TK/IS z roku 1989 ostalo po prieskume za rok 2008 a ďalších hláseniach knižníc v priebehu roka 2009 v databáze 35 TK/IS (10,4 %).

Z 35 TK/IS oslovených CVTI SR bolo 6 stagnujúcich (17,14 %), 1 zakonzervovaná (2,85 %) a 28 fungujúcich (80,00 %). **V roku 2009 žiadna knižnica nebola zrušená.**

Rok	Počet TK/IS = počet % z 336	Fungujúce TK/IS = počet % z 336	Stagnujúce TK/IS = počet % z 336	Zakonzervované TK/IS = počet % z 336
1989	336 = 100 %	336 = 100 %	0	0
2009	35 = 10,4 %	28 = 8,33 %	6 = 1,78 %	1 = 0,29 %

Zrušené TK/IS = počet % z 336 v roku 2009
336 = 100 %
0 = 0,00 % (od roku 1989 spolu 301 = 89,58 %)

Po šiestykrát – od roku 2004 – pripravilo MK SR okrem printovej aj elektronickej verziu výkazu, oproti predošlým rokom opäť technicky vylepšenú, doplnenú o ďalšie údaje a opatrenú čiarovým kódom. Z 28 fungujúcich TK/IS vyplnilo e-výkaz 23 (82,14 %), no správny medziročný súčet základných údajov uviedlo iba 12 (42,85 %), za rok 2008 ich bolo 15 50 %, za rok 2007 až 53 %. Najväčší problém tradične knižniciam robil modul 7 Zamestnanci a hospodárenie, kde sa od roku 2007 novým spôsobom prepočítava prepočítaný stav zamestnancov knižnice v závislosti od týždenného počtu pracovných hodín určených pre služby zamestnancom organizácií. Takmer žiadny problém nerobilo uvádzanie hospodárskych údajov v eurách, ak ich však knižnice chceli, vedeli alebo mohli zverejniť.

Stagnujúce TK/IS (6):

1. Elektrokarbon, a. s., Topoľčany,
2. EVPÚ, a. s., Nová Dubnica,
3. MATADOR-AUTOMOTIVE Vrábľa, a. s.,
4. Sloznaft, a. s., Bratislava,
5. Vojenský opravárenský podnik Trenčín, a. s., prevádzka Liptovský Mikuláš,
6. VÚSAPL, a. s., Nitra.

Zakonzervované TK/IS (1):

1. INGEO – ighp, spol. s r. o., Žilina.

Za rok 2009 vykazovali údaje špeciálne TK/IS patriace pod nasledujúce rezorty:

- 1. Knižnice bez rezortu (KBR): 5**
 - 2. Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií SR (MDPT SR): 2**
 - 3. Ministerstvo hospodárstva SR (MH SR): 14**
 - 4. Ministerstvo kultúry SR (MK SR): 1**
 - 5. Ministerstvo životného prostredia SR (MŽP SR): 4**
 - 6. Úrad geodézie, kartografie a katastra SR (ÚGKK SR): 1**
 - 7. Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo SR (ÚNMS SR): 1**
-

S P O L U:

28 špeciálnych TK/IS

V 28 vykazujúcich špeciálnych TK/IS v rámci všetkých rezortov fungovalo:

- 16 samostatných technických knižníc,
- 8 technických knižníc v rámci vyšších útvarov,
- 2 samostatné informačné strediská,
- 2 útvary, ktoré sa označili ako „iné“.

K N I Ž N I Č N Ý F O N D

28 TK/IS vykázalo **knižničný fond 589 487, k. j.**, index **104** (rovnaký ako v minuloročnom prieskume).

Knižničný fond tvorili:

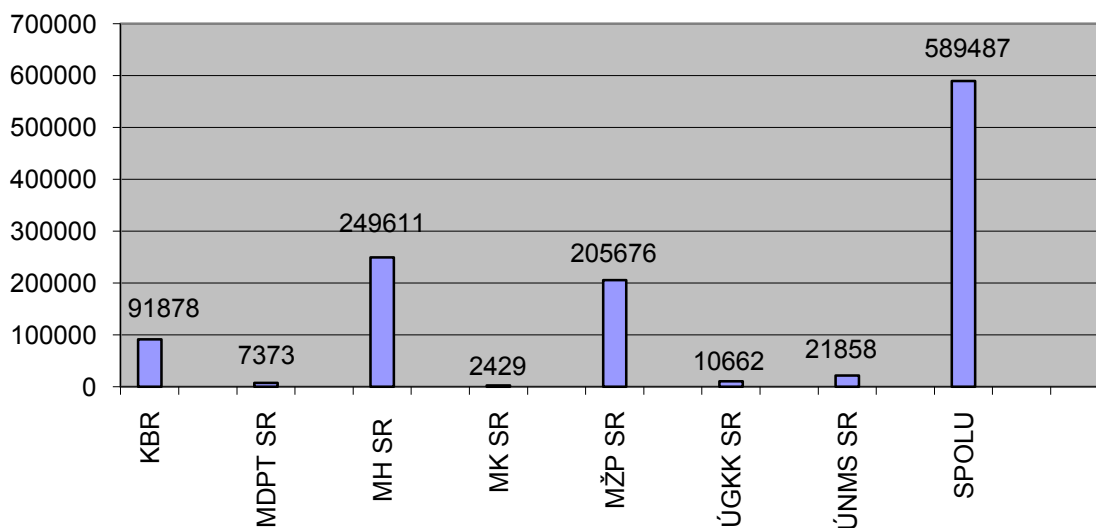
- *knihy a zviazané periodiká* – **491 514 k. j. (83,37 % z celkového fondu)**, index **122**,
- *špeciálne dokumenty* – **97 973 k. j. (16,62 % z celkového fondu)**, index **65**,
z toho: - *audiovizuálne dokumenty* – **785 k. j. (0,13 % z celkového fondu)**, index **129**,
- *elektronické dokumenty* – **1 576 k. j. (0,26 % z celkového fondu)**, index **93**,
- *mikroformy* - **0 k. j. (0 % z celkového fondu)**, index **0**.

Priemerný knižničný fond pripadajúci na 1 TK/IS bol 21 053 k. j. , čím bol o 781 k. j. vyšší oproti roku 2008. Počet kníh a zviazaných periodík v knižničných fondoch TK/IS opäť medziročne stúpol, a to až o 12,59 %. Presne o toto percento, teda o 12, 59 % klesol fond špeciálnych dokumentov, ktorý mal túto tendenciu aj v posledných dvoch rokoch, no nebola až taká výrazná. Znamenalo to, že aj jednotlivé súčasti tohto fondu zaznamenali pokles. Mierny nárast o 0,02 % zaznamenal fond audiovizuálnych dokumentov, naopak, pokles o 0,09 % poznačil fond elektronických dokumentov.

Aj keď v celoštátnom výkaze sa vyžaduje vykazovanie mikroforiem, my už niekoľko rokov konštatujeme, že v TK/IS sa tento druh dokumentov nenachádza.

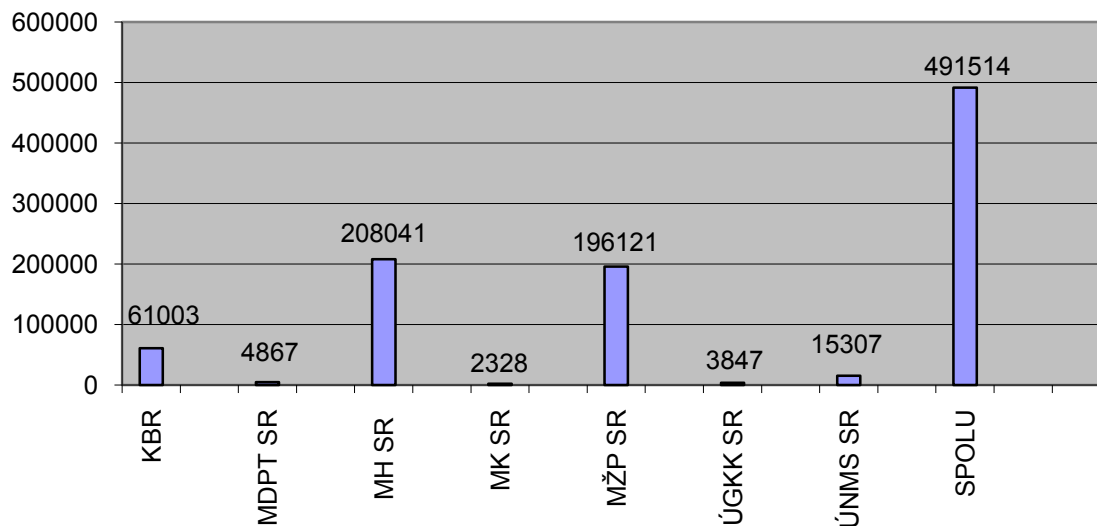
Knižničný fond – podľa rezortov

Priemer na 1 TK/IS (graf č. 1)

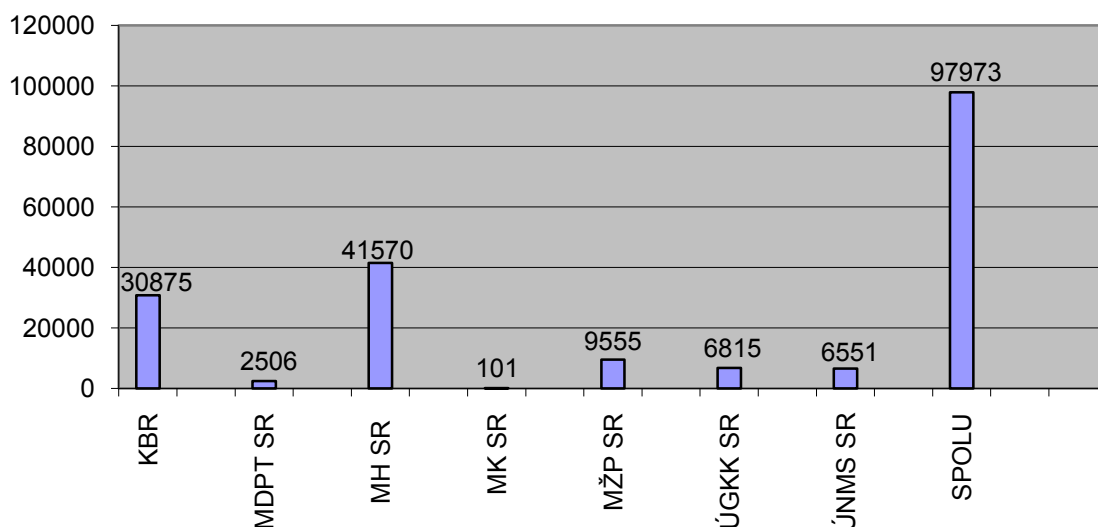

Knihy a zviazané periodiká - podľa rezortov

Priemer na 1 TK/IS (graf č. 2)

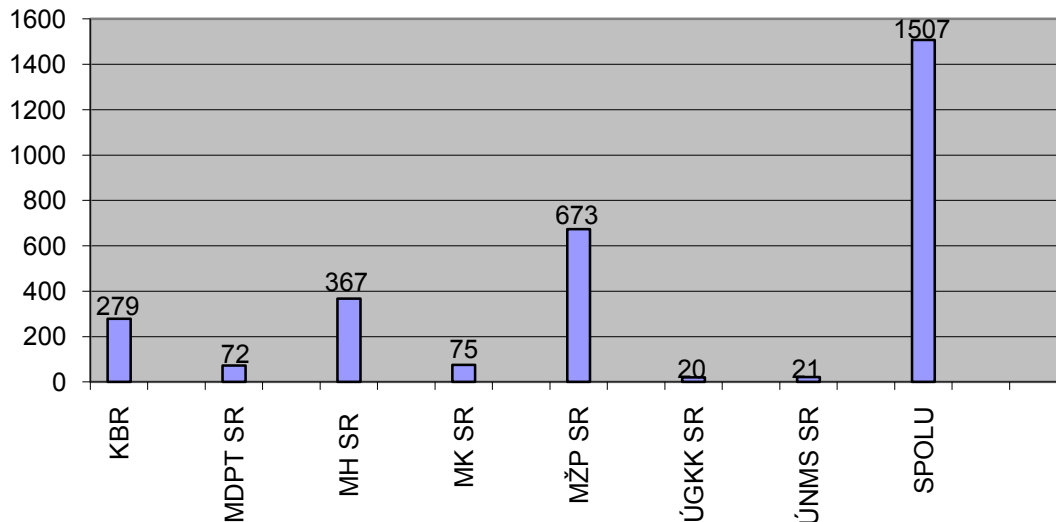
Špeciálne dokumenty – podľa rezortov
Priemer na 1 TK/IS (graf č. 3)

TK/IS odoberali v roku 2009 **1 507 titulov periodík**, index **91**,
z toho: - *domácich* – **647 titulov**, index **87**,
- *zahraničných* – **860 titulov**, index **98**.

Kým v rokoch 2007 a 2008 sa **odber periodík** oproti predošlým rokom postupne zvyšoval, **v roku 2009 klesol v číselnom i medziročnom indexovom vyjadrení** – v poslednom až o index – 12. Zatiaľ čo počet odoberaných domácich periodík v roku 2008 mierne stúpol (index + 6), v roku 2009 **znateľne klesol** (index - 9). Hoci **odber zahraničných periodík** tvoril 57 % z celkového odberu periodík a tým aj v roku 2009 potvrdil dlhodobú orientáciu na odber zahraničných periodík, predsa aj túto oblasť poznačila svetová hospodárska kríza, pretože medziročne sa odber týchto periodík nezvýšil, ako to bolo pravidlom v predchádzajúcich rokoch, ale naopak, medziročný index sa znížil o – 6. Využívanie zahraničných periodík sa za roky od vstupu našej republiky do Európskej únie a v roku prijatia Eura ako nášho platidla stalo dominantným v oblasti nákupu i využívania periodík.

Tituly odoberaných periodík celkom – podľa rezortov
Priemer na 1 TK/IS (graf č. 4)

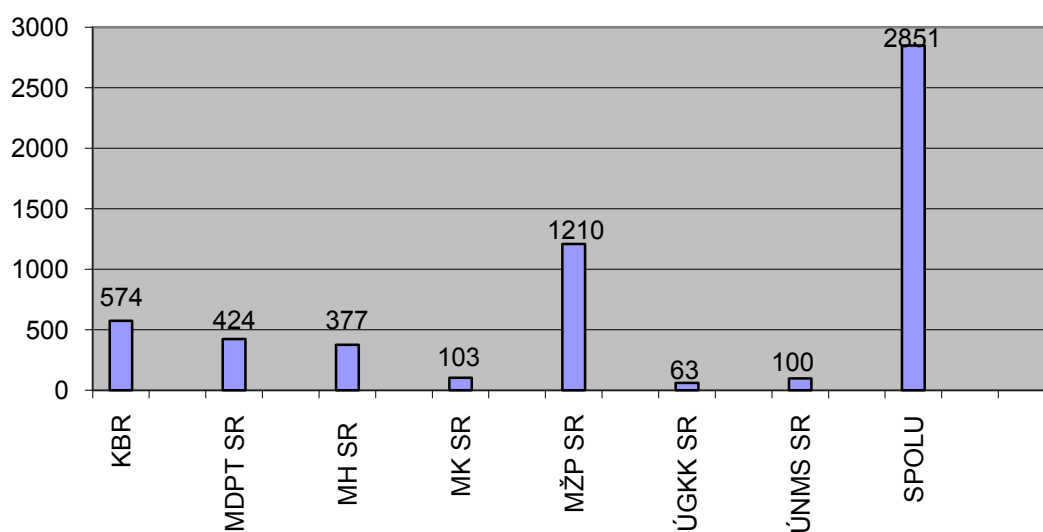

DOPLŇOVANIE KNIŽNIČNÝCH FONDOV

Ročný prírastok činil 2 851 k. j., index 63,
z toho: - *audiovizuálne dokumenty* – 122 k. j., index 105,
- *elektronické dokumenty* – 200 k. j., index 108.

Priemerný ročný prírastok v 1 TK/IS za rok 2009 bol 123,9. V roku 2008 bol 197,1. Oproti roku 2007 s priemerným ročným prírastkom 300 k. j. zaznamenal takmer tretinový pokles. Od roku 2005 dochádzalo k postupnému nárastu priemerného ročného prírastku. V roku 2008 náhle prudko poklesol (v rámci indexu medziročne o - 48) a zdá sa, že bude klesať aj naďalej. Medziročne výrazne sa zvyšujúci priemerný prírastok audiovizuálnych dokumentov klesol v medziročnom indexe o - 106, naopak, priemerný prírastok elektronických dokumentov, ktorý za 2 predošlé roky zaznamenával pokles v medziročnom indexe stúpol o + 11.

Ročný prírastok k. j. – podľa rezortov
Priemer na 1 TK/IS (graf č. 5)

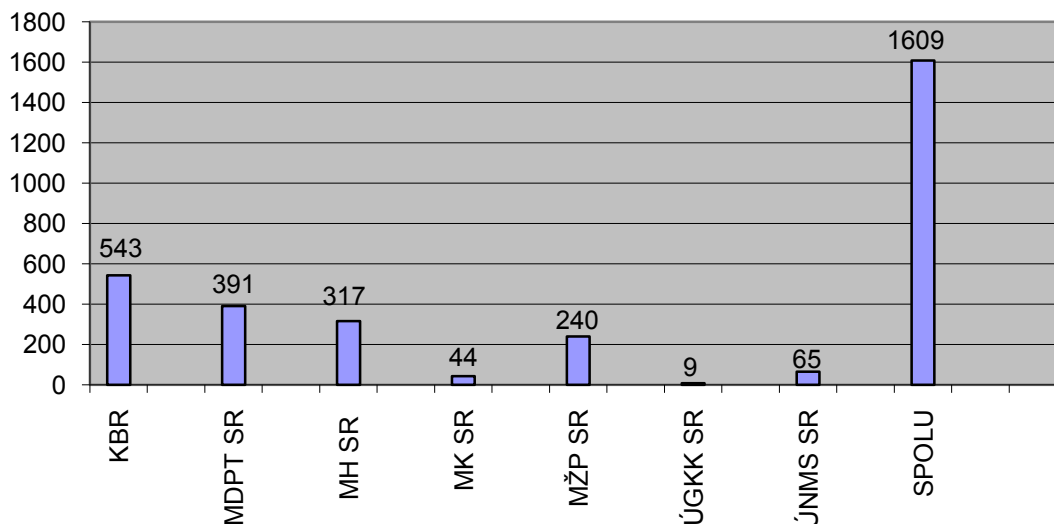
Celkový prírastok 2 851 k. j. bol získaný:

- *kúpou* – 1 609 k. j. (56,44 % z celkového prírastku), index 58,
- *povinným výtláčkom* – 74 k. j. (2,59 % celkového prírastku), index 151,
- *darom a vlastnou produkciou* – 1 036 k. j. (36,33 % z celkového prírastku), index 96,
- *výmenou* – 106 k. j. (3,71 % z celkového prírastku), index 13,
- *bezodplatným prevodom* – 26 k. j. (0,91 % z celkového prírastku), index 124.

Podľa percentuálneho vyjadrenia podielov ostáva poradie získania celkového prírastku podľa jednotlivých spôsobov nadobudnutia od roku 2003 takmer rovnaké. Na prvom mieste ostáva s výraznou prevahou kúpa, ktorou sa v roku 2007 získali až tri štvrtiny prírastku, no v roku 2008 už o 15 % k. j. menej a v roku 2009 o ďalších 3, 65 % k. j. menej. Druhé miesto si opäť obhájil spôsob doplňovania prostredníctvom daru a vlastnej produkcie firiem, výmene ostalo jej stabilné tretie miesto. Hoci doplňovanie povinným výtláčkom, ako skôr výnimočný spôsob doplňovania TK/IS, obsadzuje väčšinou až piate miesto, v roku 2009 sa dostalo na štvrté miesto a až na piatom mieste sa umiestnilo doplňovanie prostredníctvom bezodplatného prevodu, ktoré inak obsadzovalo už štvrtý rok štvrté miesto. No knižničné fondy TK/IS boli už v minulých rokoch natoľko „prečistené“, že je už len máločo na ponúknutie bezodplatným prevodom. Preto sa knižnice budú pravdepodobne viac zameriavať na **získavanie nových publikácií cestou dožadovania sa povinných výtláčkov zo svojej odbornej oblasti. V roku**

2009 totiž **jedine tento spôsob dopĺňovania zaznamenal proti minulému roku nárast**. Všetky ostatné spôsoby dopĺňovania oproti roku 2008 klesli. Podľa medziročných indexov najväčší pokles zaznamenali výmena – už niet čo ponúknuť (index – 119), dar a vlastná produkcia (index – 44) a bezodplatný prevod (index – 37).

Ročný prírastok k. j. kúpou – podľa rezortov
Priemer na 1 TK/IS (graf č. 6)

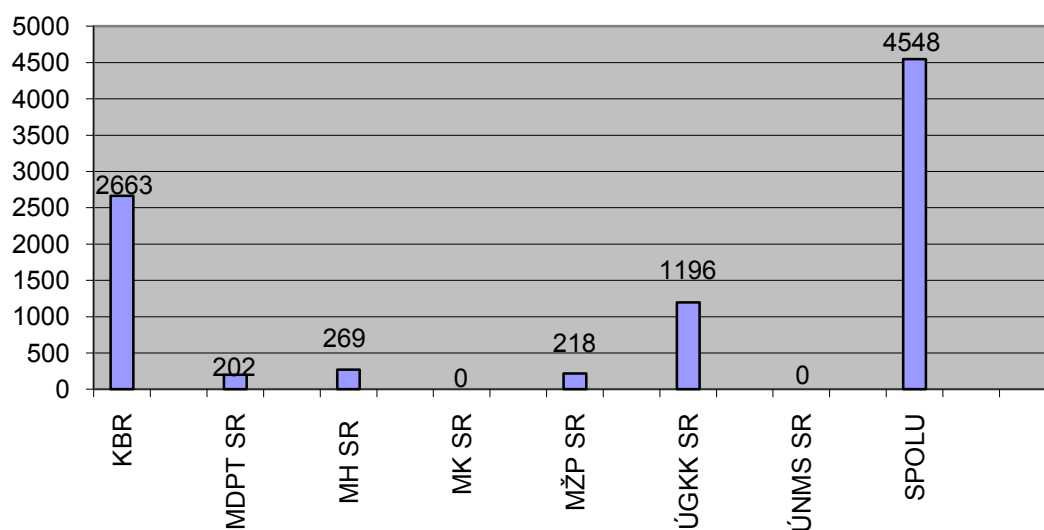
ÚBYTOK KNIŽNIČNÝCH FONDŮV

Z knižničných fondov fungujúcich 28 TK/IS v roku 2009 **ubudlo 4 548 k. j.**, index **146** (o 104 vyšší ako v predošlom roku, kým v roku 2008 bol oproti roku 2007 o 34 nižší). Zároveň musíme opäť konštatovať, že, hoci v roku 2008 sme sa v štatistike TK/IS po prvýkrát od roku 2004, odkedy tento pomer exaktne zaznamenávame, tešili z faktu, že celkový prírastok takmer o polovicu prevýšil úbytok, v štatistike za rok 2009 je to presne opačne. **Celkový prírastok predstavoval len 62,68 % úbytku.** Zdá sa potom, že rok 2008, keď celkový prírastok predstavoval až 183 % úbytku bol celkom výnimočný a štandardné sú čísla z predošlých rokov (v roku 2007 prírastok predstavoval len 79 % úbytku, v roku 2006 prírastok činil len 62 % úbytku, v roku 2005 len 58 % a v roku 2004 dokonca len 46 % úbytku) sú bližšie skutočnosti.

Najnižší pomer prírastku za posledné roky na celkovom stave knižničného fondu z roku 2008 činiaci len 0,9 % bol v roku 2009 prekonaný, keď dosiahol len 0,48 %. V roku 2007 bol ešte 1,4 % a v rokoch 2006 a 2005 bol aspoň 1,3 %. **Pomer úbytku na celkovom stave knižničného fondu stúpol v roku 2009 na 0,77 %, keď v roku 2008 klesol na 0,5 %.** V roku 2007 bol však ešte vyšší - až 1,84 %, v roku 2006 bol 2,08 % a v roku 2005 až 2,3 %. V hodnotení štatistiky TK/IS za rok 2008 sme z ročných čísiel usudzovali, že firemné knižnice v predošlých rokoch už výrazne zrevidovali svoje knižničné fondy a ponechali si naozaj len najpotrebnejšie informačné pramene, preto z nich už v posledných rokoch niet veľmi čo vyradovať, no asi to nebolo správne konštatovanie. Viac sa potvrdzuje úsudok, že **úbytky sa z rôznych príčin nahrádzajú čoraz viac klesajúcimi prírastkami.**

Úbytok k. j. – podľa rezortov

Priemer na 1 TK/IS (graf č. 7)

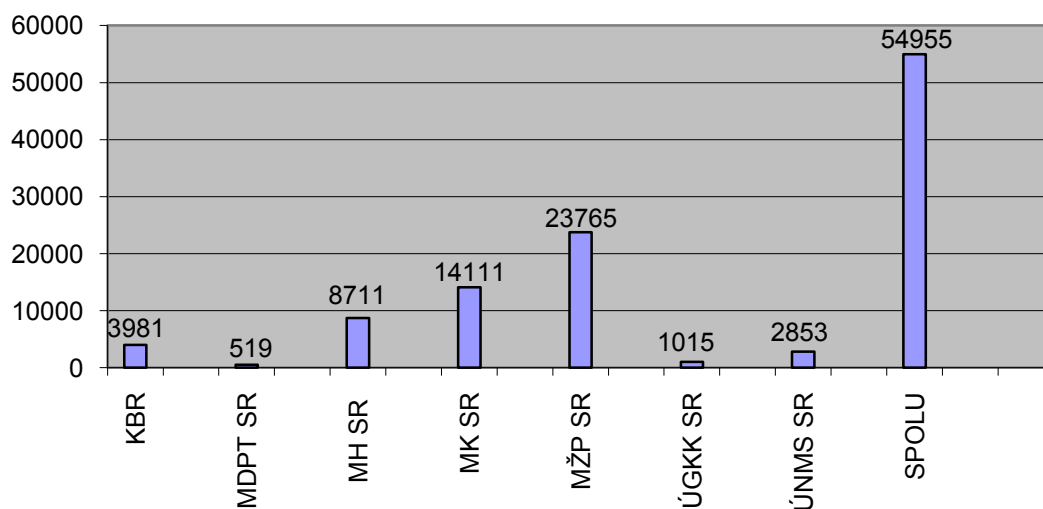
VÝPOŽIČKY - SLUŽBY - POUŽÍVATELIA

Za rok 2009 vykázalo **28 fungujúcich TK/IS spolu len 54 955 výpožičiek**, index **98** (v roku 2008 index 96, pri ktorom 30 TK/IS požičalo spolu 59 972 výpožičiek).

Na porovnanie v roku 2007 34 TK/IS vypožičalo 70 472 výpožičiek pri medziročnom indexe 95, v roku 2006 43 TK/IS vypožičalo 93 395 výpožičiek a medziročný index k roku 2007 bol 95. Aj keď v roku 2009 bol medziročný index + 2, napriek tomu **1 TK/IS vypožičala ročne priemerne len 1 963 výpožičiek**, čo je **najmenej za posledných sedem rokov** – v roku 2008 to bolo ešte 1 999, v roku 2007 priemerne 2 073, v roku 2006 2 172, v roku 2005 3 037, v roku 2004 2 746, v roku 2003 2 469 výpožičiek v 1 TK/IS.

Výpožičky spolu – podľa rezortov

Priemer na 1 TK/IS (graf č. 8)

Z toho tvorili **absenčné i prezenčné výpožičky**:

- *kníh* – **25 088 k. j.**, index **106**,
- *periodík* – **25 591 k. j.**, index **90**,
- *špeciálnych dokumentov* – **4 276 k. j.**, index **129**.

V roku 2009 zostali výpožičky kníh rovnaké ako v predošlom roku, znížil sa počet výpožičiek periodík (medziročný index - 9) a pomerne výrazne vzrástol počet výpožičiek špeciálnych dokumentov (medziročný index + 23).

Absenčné výpožičky s počtom **46 336 k. j.** predstavovali **84 %** všetkých výpožičiek (v roku 2008 68 %, v roku 2007 77 %, v roku 2006 86 %, v roku 2005 až 89 %), **prezenčné výpožičky** s počtom **8 619** zvyšných **16 %**.

Prostredníctvom **MVS** bolo vypožičaných spolu **281 k. j.** (z knižnice i pre knižnicu), z čoho činila:

- *pasívna MVS (iným knižniciam)* – **49 k. j.**, index **29**,
- *aktívna MVS (z iných knižníc)* – **232 k. j.**, index **341**.

Je potrebné skomentovať, že v roku 2008 bola situácia presne opačná. TK/IS viac požičiavali iným knižniciam (197 výpožičiek, ako si požičiavali z nich – len 68 výpožičiek). Naproti tomu v roku 2009 požičali iným knižniciam len 49 výpožičiek a z nich si vyžiadali viac ako 3-násobok predošlého roka - 232 výpožičiek. Signalizuje to, že **vlastné knižničné fondy opäť čoraz viac nedokážu saturovať špeciálne požiadavky používateľov TK/IS**.

Prostredníctvom **MMVS** bolo vypožičaných spolu **95 k. j.**, z čoho činila:

- *pasívna MMVS (iným knižniciam)* – **1 k. j.**, index **3**,
- *aktívna MMVS (z iných knižníc)* – **94 k. j.**, index **1880**.

Aj pri MMVS prišlo v roku 2009 k významnému obratu. Zatiaľ čo v roku 2008 TK/IS poskytli iným knižniciam 87 výpožičiek, v roku 2009 len 1. Ale kým v roku 2008 nežiadali z iných knižníc ani 1 výpožičku, v roku 2009 až 94.

Výpožičnou praxou v oblasti MVS a MMVS sme sa v roku 2009 vrátili do obdobia rokov 2005 a 2006, keď najpoužívanejšou službou bola aktívna MVS a nemôžeme potvrdiť tendencie z rokov 2007 a 2008 o jej výraznom prevýšení pasívnou MVS. Rovnako prestalo platiť konštatovanie z rokov 2005 - 2008 o výraznom náraste pasívnej MMVS, pretože aj tu sa ukázalo, že **dopyt po aktívnej MMVS je oproti predošlému roku prekvapivo vysoký**. Knižničné fondy našich TK/IS pri svojom slabom dopĺňovaní a pomerne vysokom vyradovaní možno začínajú byť pre zahraničné knižnice nezaujímavé. Podľa číselných údajov to vyzerá tak, že naopak, práve **naše TK/IS sa musia čoraz viac obracať na zahraničné knižnice, aby zabezpečili potreby svojich odborníkov**.

Priemerný počet výpožičiek na 1 používateľa TK/IS sa opäť mierne zvýšil. a to z 8,4 výpožičky v roku 2006, 9,8 výpožičky v roku 2007 a 10,06 výpožičky v roku 2008 **na 10,83 výpožičky v roku 2009**, čím síce ešte stále nedosiahol hodnotu 12,6 výpožičky z roku 2005, ale **prevýšil hodnotu 9 výpožičiek na 1 TK/IS z rokov 2004 a 2003**.

Index obratovosti knižničného fondu, vypovedajúci o jeho využívanosti používateľmi, daný pomerom počtu výpožičiek k počtu zväzkov k. j. v knižničnom fonde, predstavoval v roku 2009 len **9,3 % využítie knižničného fondu**, kým v roku 2008 to bolo ešte 9,9 %, v roku 2007 činilo 10,6 %, v roku 2006 11,8 %, v roku 2005 16 %, ale v rokoch 2004 a 2003 po 13 %.

Uvedené čísla naznačujú, že, napriek miernemu zvýšeniu počtu výpožičiek na 1 používateľa, **index obratovosti knižničného fondu - teda jeho využívanosti používateľmi – v priebehu posledných siedmich rokov stabilne klesá a v roku 2009 bol najnižší.**

Okrem vyššie spomínaných, poskytovali TK/IS v rámci **služieb aj spracovanie bibliografií a rešerší a bibliografické a faktografické informácie.**

Dve TK/IS, o jednu menej ako v roku 2008 až 2006, (v roku 2005 len jedna) vypracovali v rámci **expertných činností** technicko-ekonomické štúdie, výskumné projekty, zabezpečovali prihlášky vynálezov a správu registratúry.

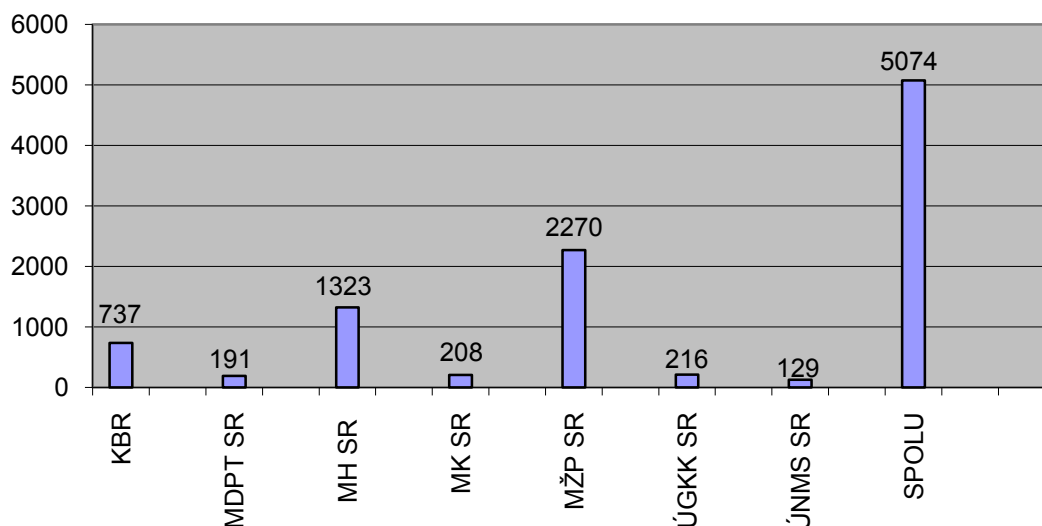
V roku 2009 vypracovalo 8 TK/IS **221 rešerší**, z toho 6 TK/IS **62 automatizovaných (28 %)**, zvyšné rešerše boli zostavené klasicky, čo predstavuje vyšší osobný vklad rešeršera. Dve TK/IS vypracovali **6 bibliografií**, z toho 1 TK/IS **5 bibliografií automatizovaných (83 %)**. Na základe uvedených čísel a ich porovnaním s minuloročnými priemerami na jednu TK/IS musíme bohužiaľ opraviť tvrdenie z roku 2007, že čoraz viac informácií sa získava z databáz využívaním modernej výpočtovej techniky a konštatovať, **že počet vypracovaných bibliografií a rešerší v priemere na 1 TK/IS od tohto roku klesá.**

Preklady interne vyhotovovali, alebo pre svojich zamestnancov dávali **externe** vyhotovovať v roku 2009 **3 TK/IS – 10,7 %**, v roku 2008 tiež len 3 TK/IS ale z 30 TK/IS – 10 %, v roku 2007 ešte 7 TK/IS - 20 %, v roku 2006 len 6 TK/IS – 14 %, v roku 2005 7 TK/IS – 18 %, v roku 2004 10 TK/IS – 23 % z danej ročnej vzorky.

Za rok 2009 vykázalo 28 fungujúcich TK/IS **5 074 registrovaných používateľov**, index **91**, **návštevníkov** vykázalo len 26 TK/IS, a to v počte **14 874**, index **110**. Kým v roku 2008 sa index medziročne registrovaných používateľov zvýšil o +12, v roku 2009 klesol o – 3, ale index návštevníkov, ktorý už v roku 2008 stúpol až o +16, v roku 2009 stúpol o ďalších + 12. Znamená to, že priemerný počet registrovaných používateľov sa v roku 2009 znížil, ale počet návštevníkov vo všetkých rezortoch pripadajúci na 1 TK/IS stúpol. Je to dané interným úzom TK/IS o nepotrebnosti viesť presné evidencie, ale vyjsť v ústrety osadenstvu svojich organizácií a firiem kedykoľvek v pracovnom čase a čo najlepšie uspokojiť jeho informačné požiadavky.

Registrovaní používatelia – podľa rezortov

Priemer na 1 TK/I (graf č. 9)

V súvislosti s **priestorovým vybavením celkovú plochu knižnice** vykázalo v roku 2009 všetkých 28 fungujúcich TK/IS, podobne ako v roku 2008 30 TK/IS –100 %, kým v roku 2007 len 97 % TK/IS, v rokoch 2006 až 2004 len 95 %, ale v roku 2003 tiež až 98 %.

Súhrnná výmera všetkých priestorov pre knižnice bola v roku 2009 **3 252,2 m²**, čo predstavuje 116,15 m² pre každú z 28 fungujúcich TK/IS, index **85**. V roku 2008 zaberali TK/IS plochu 4 078,2 m², predstavujúcu priemerne 135,94 m² pre každú z 30 fungujúcich knižníc, index 110. V roku 2007 pripadalo na 1 TK/IS priemerne 123,2 m², v roku 2006 107,7 m², v roku 2005 110,56 m², v roku 2004 106,38 m². Z uvedeného vyplýva, že v rozlohe priestorov, slúžiacich knižniciam sa uplatňuje medziročná volatilita (kolísanie).

Používateľom bola z tejto výmery v **k dispozícii plocha 1 516, 2 m²** v 28 TK/IS, čo reprezentovalo v roku 2009 **iba 47 % z ich celkovej plochy**. V roku 2008 bola ešte v 28 TK/IS k dispozícii plocha 2 123, 2 m², čo predstavovalo 93 % z celkovej plochy, v roku 2007 85 %, v roku 2006 88 %, v roku 2005 82 % z celej vzorky, v roku 2004 86%, v roku 2003 až 94 %. **V priebehu rokov väčšina TK/IS vykazovala, že disponuje priestormi pre používateľov, no v roku 2009 bola táto plocha zredukovaná o viac ako polovicu z celkovej plochy TK/IS.**

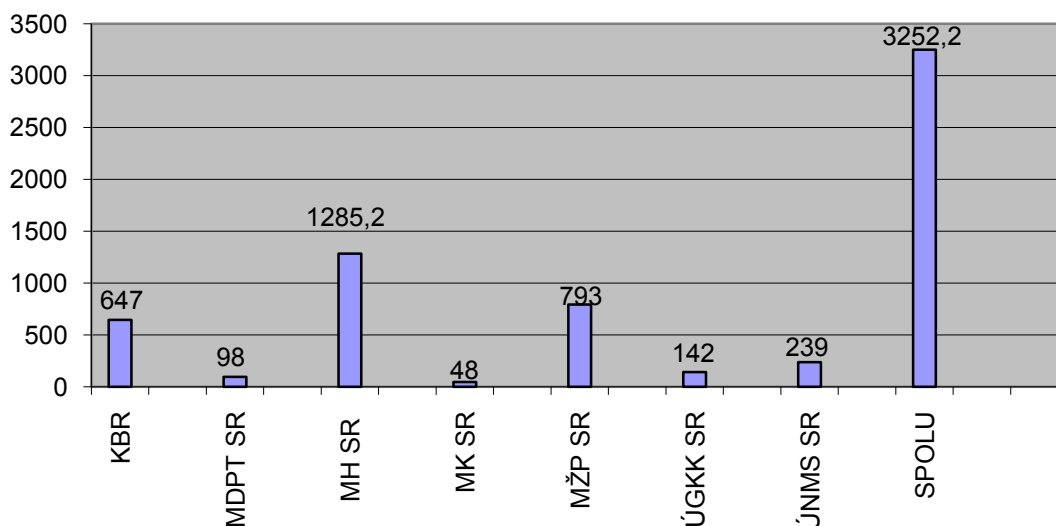
Priemerná plocha určená pre používateľov bola **pre 1 TK/IS 58,31 m²**, index **77**. V roku 2008 bola ešte 75,82 m², index 102. V roku 2007 bola táto plocha 74,14 m², v roku 2006 61,75 m², v roku 2005 62,6 m², no v roku 2004 len podobných 59,73 m².

V doterajšom prehľade TK/IS, ktoré dávali k dispozícii priestory pre používateľov, sa priestorové podmienky pre ich kontakt s informačnými zdrojmi z roka na rok zlepšovali. V roku 2009 nás prekvapil prudký úbytok priestorov pre používateľov.

Študovne a čítárne malo v roku 2009 **22 TK/S (75 %)** zo vzorky 28 fungujúcich knižníc. V roku 2008 došlo síce k prechodnému zvýšeniu počtu študovní a čítární, ktoré vykázalo až 25 TK/IS (83 %), ale rok 2009 bol opäť návratom ku klesajúcemu trendu, pozorovanému od roku 2003 (2007 – 73 %, 2006 – 54 %, 2005 – 59 %, 2004 – 64 %, 2003 – 69 %). **Počet študovní a čítární v roku 2009 bol 22 s priemerne 9 miestami pre používateľov**, kým v roku 2008 bol ešte 27 s priemerne 10,7 miestami pre používateľov, v roku 2007 bol 27 s priemerne 10,3 miestami pre používateľov, čo je priemerne o 1,1 miesto menej ako v roku 2006, kým v roku 2006 to bolo o 0,2 miesta viac ako v roku 2005 a o 1,2 miesta viac ako v rokoch 2004 a 2003. Paradoxný jav, keď počet študovní a čítární v predchádzajúcich rokoch vykazoval neustále klesajúci počet, ale v tých, ktoré ich vykazovali počet miest na študovanie a čítanie, mierne pribúdali, bol v roku 2007 zvrátený na opačnú tendenciu, že čoraz viac TK/IS vytváralo pre svojich používateľov priestory využiteľné ako študovne alebo čítárne bol **v roku 2009 prerušený**, čo znamenalo, že **v menšom počte študovní a čítární bol priamo úmerne k dispozícii aj menší počet miest pre používateľov.**

Celková plocha knižnice – podľa rezortov

Priemer na 1 TK/IS (graf č. 10)

INFORMAČNÉ TECHNOLOGIE

- počet osobných PC – **44**, index **88**, na 1 TK/IS pripadali v roku 2008 **priemerne necelé 2 PC, obdobne ako v predošlých 6 rokoch**,
z toho prístupných pre používateľov – **16**, index **187**,
- počet PC s pripojením na internet – **28**, index **83**,
z toho prístupných pre používateľov – **7**, index **114**.

Z porovnania s predošlým rokom možno vyvodit', že každá knižnica tohtoročnej vzorky má k dispozícii priemerne necelé 2 počítače (presne len 1,76, kým v roku 2008 ešte 1,85), no **počet počítačov prístupných používateľom sa naproti tomu zvýšil**, počet počítačov s pripojením na internet je zarážajúco nižší ako v predošlom roku, ale **počet počítačov s pripojením na internet určených používateľom vo vzorke 28 fungujúcich knižníc je paradoxne vyšší ako v roku 2008**.

Vlastnú www stránku má 8 TK/IS – 28 % zo vzorky 28 TK/IS roku 2009. V predošlých rokoch, keď sa ako www-stránka počítali aj informácie o existencii a ponukách knižnice na www-stránke materskej organizácie, tento údaj uviedlo podstatne viac TK/IS - v roku 2006 35 TK/IS – 81 %, v roku 2005 ju malo 54 % a v roku 2004 ju uviedlo až 82 % TK/IS. Od roku 2007, keď sa začala počítať len **www-stránka vytvorená knižnicou**, ju vykázalo už len 9 TK/IS – 26 % a v roku 2008 dokonca len 5 TK/IS – 16 %. V roku 2007 pridaný nový údaj **počet návštev www-stránky vyplnili v roku 2009 len 4 TK/IS (14 %) spolu s 4 678 vstupmi** na ich www-stránky, čo pre 1 TK/IS **priemerne znamenalo 1 169,5 vstupov ročne a 4,65 vstupov denne v pracovných dňoch**, teda takmer 5 ako v roku 2008. V roku 2008 bol počet vstupov 5 230 – teda celkovo o niečo vyšší, ale denný počet vstupov na www-stránku 1 TK/IS bol v priemere rovnaký ako v roku 2009 – teda 5 vstupov. V roku 2007 – v pilotnom roku – bola situácia veľmi podobná, keď 3 TK/IS zaznamenali 4 145 vstupov na ich www-stránky, na 1 TK/IS sa priemerne zaznamenalo 1 381 vstupov ročne, čo v prepočítaní vychádzalo na 5 vstupov denne.

Automatizovaný knižnično-informačný systém (AKIS) používalo 19 TK/IS (68 %) z 28 vykazujúcich fungujúcich knižníc v roku 2009, v roku 2008 70 %, v roku 2007 to bolo tiež 70 %, v roku 2006 ho uviedlo 63 %, v roku 2005 to bolo 56 %, v roku 2004 – 61 %, v roku 2003 - 67 % z danej ročnej vzorky. **Jedenást' (58 %) z 19 TK/IS, používajúcich nejaký AKIS používalo v roku 2009, podobne ako v predošlých rokoch, ešte stále najrozšírenejší systém Micro CDS/ISIS a jeho aplikácie** (v roku 2008 ho používalo tiež 11 TK/IS z 21 TK/IS (52 %)).

Názvy a početné zastúpenie používaných AKIS-ov:

Micro CDS/ISIS a jeho aplikácie – 11 používateľov

- **ADVANCED RAPID LIBRARY** – 2 používatelia
- **CLAVIUS** – 1 používateľ
- **DAWINCI** – 1 používateľ
- **LIBRIS** – 1 používateľ
- **vlastný AKIS** – 3 používatelia

Rôzne agendy a evidencie namiesto AKIS používa 1 TK/IS a vôbec žiadny AKIS nemá 8 TK/IS.

Vlastné elektronické databázy (DB) budovalo v roku 2009 **7 TK/IS (25 %)**, v roku 2008 - 20 %, v roku 2007 – 29 %, v roku 2006 - 21 %, 2005 – 26 %, 2004 – 16 %, 2003 – 17 %.

Z prehľadu vidno, že v priebehu rokov niekedy menej, inokedy o čosi viac ako pätina, niekedy až štvrtina fungujúcich TK/IS budovala vlastné databázy korešpondujúce s odborným zameraním firmy alebo odvetvia, v ktorom TK/IS pôsobili.

K najvýznamnejším vlastným elektronickým DB aj v roku 2009 patrili:

- **ADIS CELPA**, budovaná vo VÚPC, a. s. (Výskumnom ústave papiera a celulózy), Bratislava,
- **PLAST** vo VÚSAPL, a. s. (Výskumnom ústave spracovania a aplikácie plastických látok), Nitra,
- **VODA-AQUA - články** vo VÚVH (Výskumnom ústave vodného hospodárstva), Bratislava.
- **ZVÁRANIE** vo VÚZ – PI SR (Výskumnom ústave zvaračskom – Priemyselnom inštitúte SR), Bratislava

Tieto databázy už dlhoročne využívajú aj ďalšie obdobne zamerané firmy a ich špeciálne TK/IS na Slovensku.

Medzi ďalšie najčastejšie využívané informačné zdroje a databázy domáce/zahraničné možno zaradiť **DB:**

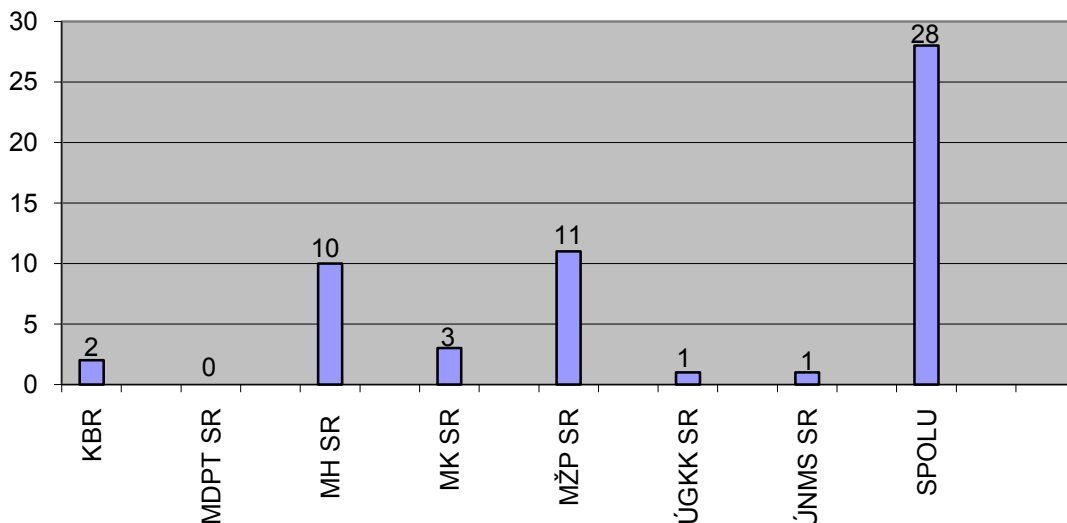
- ◆ ADIS CELPA,
- ◆ AGROKATALÓG,
- ◆ BRITISH PHARMACOPOEIA,
- ◆ COMPENDEX,
- ◆ EBSCO,
- ◆ EMBASE,
- ◆ ESPACENET,
- ◆ EUROPEAN PHARMACOPOEIA,
- ◆ EZB,
- ◆ CHEMWEB,
- ◆ GEOBASE,
- ◆ GEOREF,
- ◆ ICIS NEWS,
- ◆ MARTINDALE,
- ◆ PETROGUIDE,
- ◆ PHARMACOPEAL FORUM
- ◆ PIRA,

- ◆ PORADCA PODNIKATEĽA,
- ◆ ROTE LISTE,
- ◆ THOMSON DIALOG DATA STAR,
- ◆ ZOZNAM STN.

Vstup do domácich a zahraničných databázových centier uviedli len 3 TK/IS (11 %), v roku 2008 tiež 3 ale z väčšej vzorky - 10 %, 2007 – 15 %, 2006 – 9 %, 2005 –13 %, 2004 – 14 %, 2003 – 23 %, čo predstavuje viac-menej stagnujúcu tendenciu.

- **Využívanie elektronickej pošty: 27 TK/IS (96 %)**, v roku 2008 – 100 %, v roku 2007 – 100 %, v roku 2006 – 95 %, v roku 2005 – 97 %, v rokoch 2004 a 2003 len 89 %.
- **Prístup do internetu: 26 TK/IS (93 %)**, v roku 2008 – 100 %, v roku 2007 - 85 %, v roku 2006 - 98 %, 2005 – 97 %, 2004 – 77 %, 2003 – 71 %.
- **Využívanie intranetu: 19 TK/IS (68 %)**, v roku 2008 - 70 %, v roku 2007 – 70 %, v roku 2006 - 58 %, 2005 – 64 %, 2004 – 52 %, 2003 – 44 %.
- **Využívanie extranetu: 3 TK/IS (11 %)**, v roku 2008 – 17 %, v roku 2007 – 12 %, v roku 2006 – 9 %, 2005 – 10 %, 2004 – 9 %, 2003 len 2 %.

Počet PC s pripojením na internet – podľa rezortov
Priemer na 1 TK/IS (graf č. 11)

Z A M E S T N A N C I

V roku 2009 v **28 fungujúcich TK/IS pracovalo spolu 39 zamestnancov** (fyzický stav) index **100**, v roku 2008 index 107, v roku 2007 index 104, v roku 2006 index 83, v roku 2005 index 88, v roku 2004 index 99. **V prepočte na plný 8-hodinový úväzok to predstavovalo 24,8 zamestnancov, index 102** (v roku 2008 index 113, v roku 2007 index 79, v roku 2006 index 73, v roku 2005 index 88, v roku 2004 index 102), **z toho 1,53 mužov a 23,27 žien.**

Z hore uvedeného počtu všetkých zamestnancov TK/IS **38 zamestnancov (fyzický stav)**, vykonávalo **knihovnicke činnosti**, index **105** (v roku 2008 index 111, v roku 2007 index 100, v roku 2006 index 88, v roku 2005 index 99, v roku 2004 index 92), v prepočte **na plný 8-**

hodinový úväzok ich bolo **23,47**, index **104** (v roku 2008 index 80, v roku 2007 index 88, v roku 2006 index 75, v roku 2005 index 88, v roku 2004 index 96). Z tohto počtu bolo **1,53 mužov a 22,03 žien**.

Počet zamestnancov vykonávajúcich knihovnícke činnosti s vysokoškolským vzdelaním (fyzický stav) bol **7**, index **90** (v roku 2008 index 110, v roku 2007 index 111, v roku 2006 index 90, v roku 2005 index 96, v roku 2004 index 95). **V prepočte na plný 8-hodinový úväzok ich bolo 5,8**, index **128** (v roku 2008 index 128, v roku 2007 index 120, v roku 2006 index 77, v roku 2005 index 97, v roku 2004 index 96), z nich bolo **0 mužov a 5,8 žien**.

Problém kumulovania funkcií v slovenských TK/IS a tiež veľmi nízkych pracovných úväzkov pre tieto knižnice je dlhoročne spomínaným problémom. Kým v roku 2004 pracovalo v 1 TK/IS na plný 8-hodinový úväzok priemerne 1,6 zamestnanca vykonávajúceho knihovnícke činnosti, v roku 2005 1,4 zamestnanca a v roku 2006 pracoval v 1 TK/IS priemerne stále ešte aspoň 1 zamestnanec, **od roku 2007 sa táto už aj tak varujúca hodnota dostala pod hranicu 1 zamestnanca na hodnotu priemerne 0,82 zamestnanca pre 1 TK/IS, čo už malo likvidačný charakter. V roku 2008 sa síce mierne zvýšila na priemerne 0,86 zamestnanca a v roku 2009 na 0,90 zamestnanca, ale stále ostáva pod hranicou 1 zamestnanca, čo možno označiť ako pretrvávajúci alarmujúci stav.**

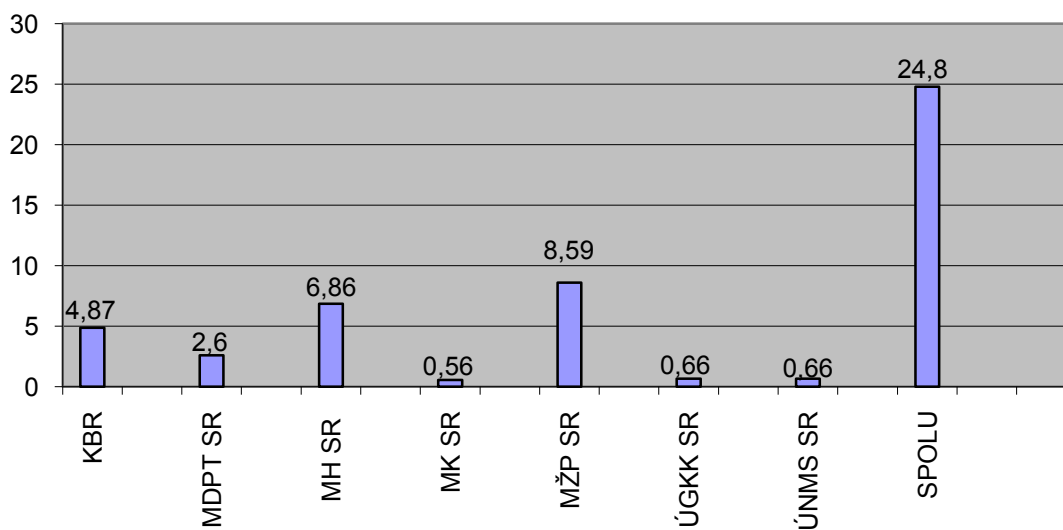
Z čísiel poskytnutých do štatistiky TK/IS za rok 2009 môžeme zrezumovať, že aj v tomto roku došlo k úbytku zamestnancov knižníc, a to ako vo fyzickom, tak aj v prepočítanom stave. Zamestnancov vykonávajúcich knihovnícke činnosti bolo síce v prepočítanom stave pre 1 TK/IS o 0,04 viac, avšak presne o rovnaké číslo sa znížil v priemere v prepočítanom stave počet zamestnancov s vysokoškolským knihovníckym vzdelaním, vykonávajúcich knihovnícke činnosti. Na druhej strane narástol o 0,18 prepočítaný počet zamestnancov knižníc so stredoškolským knihovníckym vzdelaním.

Zdá sa, že v TK/IS majú dominantnú pozíciu zamestnanci knižníc so stredoškolským knihovníckym vzdelaním (prepočítaný stav) Avšak zamestnanci knižníc vykonávajúci knihovnícke činnosti s akýmkoľvek vysokoškolským vzdelaním (v prevažnej miere s knihovníckym) ich vo fyzickom stave prevyšujú a v prepočítanom sa im výrazne približujú. Aj pri prieskume TK/IS za rok 2009 musíme bohužiaľ konštatovať, že počet zamestnancov knižníc aj počet tých, ktorí v nich vykonávajú knihovnícke činnosti, nehovoriac už o odborných zamestnancoch s vysokoškolským vzdelaním, sa opäť mierne znížil tak ako sa to deje z roka na rok.

V 17 prípadoch boli v TK/IS **výpožičné hodiny** (ak o niečom takom môžeme pri tomto type špeciálnych knižníc s plnou vážnosťou hovoriť) **zachované v tom istom rozsahu ako v roku 2008**, často po dohode s osadenstvami podnikov alebo boli poskytované len na požiadanie, v siedmych prípadoch boli výpožičné hodiny v rámci týždňa kratšie ako v roku 2008 (rovnako ako v roku 2007, v štyroch prípadoch sa výpožičné hodiny v TK/IS dokonca predĺžili (v roku 2008 len v 1 prípade).

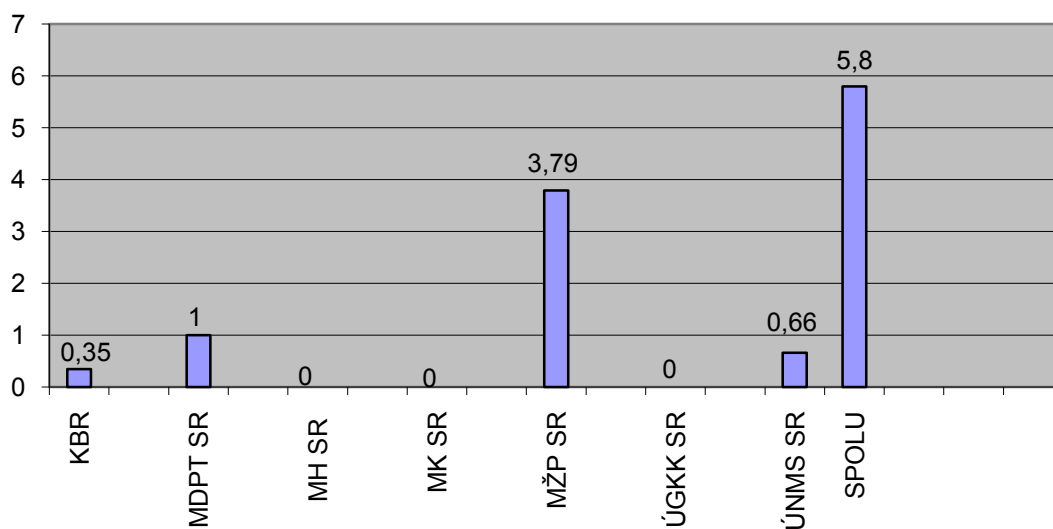
Zamestnanci knižnice (prepočítaný stav) – podľa rezortov

Priemer na 1 TK/IS (graf č. 12)

Zamestnanci knižnice s vysokoškolským vzdelaním (prepočítaný stav) - podľa rezortov

Priemer na 1 TK/IS (graf č. 13)

ZÁV E R

Po prvýkrát od roku 1989, odkedy robíme ročné prieskumy technických knižníc a informačných stredísk, nebola v roku 2009 zrušená ani jedna z nich. Z 35 TK/IS sice 6 stagnovalo a 1 bola zakonzervovaná, ale zatiaľ sa nepočíta s ich rušením. Vo vzorke fungujúcich 28 TK/IS sa stav knižničného fondu neznížil ani nezvýšil. O zhoršujúcej sa skladbe aktuálneho knižničného fondu však svedčí zvyšujúce sa percento kníh a zviazaných periodík na úkor špeciálnych dokumentov a elektronických informačných zdrojov. Znametne klesol aj odber zahraničných periodík, na ktoré sa TK/IS v posledných rokoch zameriavali a preferovali ich pred domácimi periodikami. V čase hospodárskej krízy však na ich zvyčajný odber pravdepodobne nenašli dostatok finančných prostriedkov. Pokles ročného prírastku knižničného fondu z roku 2008 pokračoval aj v roku 2009. Napriek tomu stúpol úbytok knižničného fondu, ktorý o polovicu prevýšil prírastok. To sa odrazilo na počte výpožičiek a na indexe obratovosti – využiteľnosti knižničného fondu, ktoré boli najnižšie za posledných 7 rokov. Výrazne narástol počet výpožičiek cestou MVS a MMVS, pretože knižnice nevedeli uspokojiť z vlastných fondov špeciálne potreby svojich používateľov – odborníkov. Vzhľadom k tomuto stavu výrazne klesol počet registrovaných používateľov. Zmenšila sa súhrnná výmera plochy knižníc a aj plocha, ktorá je k dispozícii ich používateľom. Zároveň klesol aj počet miest pre nich v študovniach a čítárňach. Využívanie informačných technológií v TK/IS viac-menej stagnuje. Rovnako je to aj s počtom zamestnancov. V súčasnosti v TK/IS pracujú a vo väčšine prípadov ich aj vedú zamestnanci so stredoškolským vzdelaním. V 1 TK/IS od roku 2007 nepracuje v prepočítanom stave - na 8-hodinový pracovný úväzok - v priemere ani 1 celý zamestnanec, čo považujeme za alarmujúce. Knižnice naďalej využívajú miestami aj služby outsourcingu, a niekedy aj služby na dohodu o vykonaní práce poskytované ich bývalými zamestnankyňami, v súčasnosti už živnostníkmi, pracujúcimi za úplatu.

Ak nechceme vidieť veci len štatisticky a pozitivisticky, teda bez širšieho rozhl'adu, nadhl'adu a hľadania prvotných príčin, ak nechceme len zhromažďovať a porovnávať medziročné údaje, ale hľadať aj širšie východisko toho, čím sme prešli a čo z toho pre nás vyplýva, ale aj čím sa môžeme inšpirovať, treba sa aszda začítať napríklad aj do práce prof. RNDr. Kolomana Ivaničku, DrSc., ktorá pod názvom Európske trendy a naše záujmy v integrovanej Európe vyšla na jar 2010 vo vydavateľstve Ekonóm v slovenskej i anglickej mutácii. Analyzuje v nej vývoj vo svete, v Európe i na Slovensku v súvislosti s transformáciou spoločnosti a ekonomiky za posledných 20 rokov. V nej nájdeme aszda aj širšie koncipovanú odpoveď na to, prečo nám ostalo po dvadsiatich rokoch z vybraných 336 technických knižníc a informačných stredísk významných podnikov Slovenska z roku 1989 dnes už iba 28 fungujúcich.